

amb el cafè o la barberia en l'àmbit relacional dels homes.

Ja fa anys que els safareigs han caigut en desús. L'arribada de l'aigua corrent a les cases, i la posterior introducció de les rentadores, han deixat enrere el fet d'anar al safareig. Excepcionalment, algun d'aquests safareigs encara s'usa per rentar-hi grans peces, però, en general, resten allunyats del que va ser el seu sentit de ser. S'ha perdut el fet col·lectiu que comportava aquest lloc de reunió, dinàmic i socialitzador de tantes dones, per donar pas a un treball individual, d'àmbit domèstic... de portes endins.

Els safareigs destaquen, també, pel seu interès arquitectònic. N'hi ha de ben singulars. En trobem alguns de coberts, que protegien de les inclemències del temps. Estaven situats en punts d'aigua, aprofitant recs, fonts, mines... Hi havia pobles grans que tenien més d'un safareig; alguns de més nous substituïen els vells, més petits o més allunyats del poble, tot i que a vegades coexistien.

Estudiar els safareigs, és també estudiar la història local i social, el passat, i la vida de tantes i tantes dones. Amb aquest estudi hem volgut recordar, i alhora homenatjar, totes les dones de la Conca de Barberà que tant van utilitzar els safareigs.

Francesc Sanvicens, *el Ferrer del Quer*. Ferrer i acordionista¹

Cati Plana

De mites i històries entorn als ferrers en trobem a la majoria de cultures europees, des del mite grecoromà amb el déu Hefest/Vulcà, de qui parlen autors com Homer, Ovidi o Virgili, fins a representacions com la de Velàzquez, *La fragua de Vulcano*. Així com entre ètnies del continent africà o a Indonèsia; i, tot i que hi trobem excepcions, una gran majoria coincideixen a atorgar-los uns privilegis i rols socials semblants, de vegades aproximant-los a la figura del xaman, d'altres vinculant-los amb la difusió de la tecnologia o amb dots de poeta o bard (*Herreros y alquimistas*, Mircea Eliade).

Podem trobar altres lligams entre l'ofici de ferrer i la música; a l'època medieval autors com Boeci, Gaudenci o Nicòmac de Gerasa ens parlen de l'observació de Pitàgores dels diferents sons produïts per l'enclusa del ferrer amb martells de diferents pesos, fins arribar així a establir les relacions numèriques entre un so fonamental, la seva octava, quarta i cinquena (*La música medieval*, Richard H. Hoppin).

Trencant mites i genealogies o, ben al contrari, nodrint-los, és on situem en Francesc Sanvicens

(1931), conegut al Baridà i els voltants com el Ferrer del Quer. Tot i que actualment no exerceixi l'ofici de ferrer, fins als 33 anys va treballar al taller de casa seva, Cal Ferrer, que abans estava situada als afores del Querforadat (Alt Urgell), seguint la tradició familiar. Ens explica que és el desè ferrer de la família, ofici que el seu pare heretà per via matrilineal, trencant el patró de la via paterna. En un episodi sobre les trementinaires de Tuixén al Quer, trobem el testimoni del seu besavi, com a ferrer del poble (*Vima i el Querforadat*, Rosalia Pantebre i Trasfí).

En Francesc Sanvicens aprenqué de petit l'ofici de ferrer, primer fent funcionar la manxa de peu, del forn, i a l'edat de 10 anys, enfilat en un tamboret ja picava l'enclusa. Ens explica la compenetració que hi havia d'haver entre el que pica amb el mall més gros i el que amb una mà aguanta el ferro amb unes esternalles i amb l'altra també pica. Era un treball basat en el ritme. Per indicar que s'havia de parar es picava l'enclusa, la qual feia una fresca especial i l'altre també donava un cop, després un altre, i es parava. Era l'entesa entre ambdós.

Ferrer del Quer.
Querforadat (Alt Urgell),
1951 aprox.

Treballaven el ferro i l'acer. Primer només feinejaven per la gent del Quer, ja que cada poble solia tenir un ferrer, però van desaparèixer el d'Estana i masies del voltant, Béixec, Cava, Ansovell, Arsèguel, Bar i Toloriu. El ferrer havia de saber fer-ho tot: fer eines per al camp (pics, aixades, rascles, arades, destrals, aixols i podals), reparar-les, ferrar els animals de peu rodó principalment (mules, rucs i someres i cavalls), saber treballar amb la mola i més tard alguna feina de serraller (forja d'alguna porta o balcó). Tot es treballava amb motlles que se'ls havia de fer cadascú. El carbó també se'l fabricaven ells.

El material mineral el reciclavem, o bé li portaven de Tàrrrega

(Urgell) i Barcelona. L'època de la tècnica de la farga catalana ja havia quedat enrere i, tot i que trobem topònims com barraca de la Farga, Farga de Moles o Martinet, no s'han trobat aquestes fàbriques siderúrgiques a la zona del Baridà; només escòries a Martinet, on en Francesc ens parla d'una família de ferrers, amb qui tenia relacions professionals (*La farga catalana: un procés siderúrgic autòcton*, Júlia Simon i Àrias).

Paral·lelament en Francesc Sanvicens va anar desenvolupant la seva activitat com a músic individual amb l'acordió diatònic primer i després amb el de teclat, per les terres del Baridà, agafant el relleu d'Anton Pubill, el *Ponet d'Ansovell*, i d'en Josep Jordana,

el Comare de Toloriu. Prenia com a model els músics que tocaven al Quer: en Santiago Vives del Quer, l'Esteve Tarrés, *l'Estevet Sastre*, de l'Alzina d'Alinyà; l'Esteve Ubach de la Seu d'Urgell, i les orquestres de festa major. En aquesta mateixa època (1939-1968), a l'Alt Urgell, estaven també en actiu altres acordionistes com El Corder d'Organyà, i Ricard Muntaner, *el Fité*, de Canelles de Fígols.

Els diumenges solia fer ball a Ca la Lluïsa a Arsèguel; també hi tocava per la "festa petita", Santa Coloma i a les caramelles, per Pasqua. Igualment a Estamariu i al Quer. Per Sant Climent anava a Cava i per Sant Martí a Ansovell. També feia ballar la gent d'Estana, Víllec, Béixec, Tuixent, Ingle, Martinet, Prullans i Bellver, poblacions totes ubicades prop de la línia que separa l'Alt Urgell de la Cerdanya.

Actualment amb l'acordió diatònic, bombo i "xarles" anima sobretaules i toca en algunes trobades d'acordionistes on el demanen, o bé sol o amb la formació Surti com Surti amb en Pep Garcia, el Jaumet de Tuixén, cantant, i la Trini Travé d'Alàs, acordionista.

Fonts i bibliografia

- SANVICENS I MARTRET, FRANCESC. *Entrevistes*.
BLASCO I GINÉ, ARTUR. *Notes de Camp*.
ELIADE, MIRCEA. *Herreros y alquimistas*. Barcelona: Alianza Editorial, 2001. (Àrea de Conocimiento: Ciencias Sociales)
PANTEBRE I TRASFÉ, ROSALIA. *Vima i el Querforadat*. Solsona: Solsona comunicacions, 2001.
SIMON I ÀRIAS, JÚLIA. *Testimonis de l'activitat siderúrgica: les escòries de la farga catalana. La farga catalana: un procés siderúrgic autòcton*. Catalunya: col·lecció 10. Techne, 1997.